

РОЗДІЛ 2. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС. МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

ПОНЯТТЯ ВИБОРЧОГО ПРАВА: ОКРЕМІ АСПЕКТИ

Апшай Ф.В.,

*здобувач кафедри конституційного права
та порівняльного правознавства
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Автор висвітлює окремі теоретичні питання виборчого права України. Зосереджено увагу на розкритті термінологічних особливостей категорії «виборче право». Наводяться думки ряду вчених-конституціоналістів щодо аналізованого поняття.

Ключові слова: виборче право, принципи виборів, інститут виборчого права.

Автор освещает отдельные теоретические вопросы избирательного права Украины. Сосредоточено на раскрытии терминологических особенностей категории «избирательное право». Приводятся мнения ряда ученых-конституционалистов относительно рассматриваемого понятия.

Ключевые слова: избирательное право, принципы выборов, институт избирательного права.

The author examines some theoretical issues of the election law of Ukraine. The emphasis is on disclosure terminological features category "suffrage." We give opinion of some scholars, constitutionalists on test concept.

Keywords: suffrage, principles elections institute of suffrage.

Термін «виборче право» в юридичній літературі часто зустрічається, але єдиної точки зору щодо його єдиного визначення нема.

В теорії конституційного права застосовують різні підходи до тлумачення тих чи інших конституційно-правових понять. Зокрема, їх можуть визначати у об'єктивному та суб'єктивному змісті, або в широкому та вузькому значенні. Разом з цим, окремі науковці негативно відносяться до можливості тлумачення понять через застосування концепції «широкого» та «вузького» значення [1, с.23]. Зокрема, така позиція обґрунтовується такими аргументами: по-перше, «при такому підході політико-правові поняття в ряді випадків зводяться до техніко-процедурних норм», по-друге, «одне і те ж поняття має два значення, що відповідно не може визначатись науковим, тому що, відповідно, відрізняються об'ємом змісту» [2, с.23].

Найчастіше зустрічається підхід, згідно з яким конституційно-правові поняття визначають у об'єктивному та суб'єктивному змісті. За таким підходом визначають поняття «виборчого права» такі науковці як Погорілко В.Ф., Федоренко В.Л., Баглай М.В., Туманов В.А.

Погорілко В.Ф. та Федоренко В.Л. пропонують визначати виборче право у двох значеннях: в об'єктивному та суб'єктивному. Так, в об'єктивному значенні – «це інститут конституційного права, що об'єднує норми конституційного та інших галузей права, які визначають поняття, види, принципи виборів, порядок їх організації та проведення, а також юридичну відповідальність за порушення чинного законодавства про вибори», а в суб'єктивному – «конституційне право громадянина України вільно обирати та бути обраним до органів державної влади та органів місцевого самоврядування» [3].

О.В.Марцеляк визначає виборче право в об'єктивному сенсі як сукупність конституційно-правових норм, що регулюють суспільні відносини, пов'язані з формуванням представницьких і інших виборних органів (посадових осіб) державної влади та місцевого самоврядування [4].

М.В.Баглай та В.А.Туманов також розглядають «виборче право» в об'єктивному та суб'єктивному змісті. В об'єктивному змісті вони визначають його як сукупність законодавчих актів та інших норм правових норм, що регулюють статус виборців, виборчу систему, інші відносини, що складаються у ході виборчого процесу [5].

В.В.Маклаков визначає «виборче право» в об'єктивному змісті як таке, що регулює виборчу систему в «широкому» змісті, але не у всьому її об'ємі, тому

що виборча система регулюється не тільки правовими нормами, але і корпоративними нормами громадських об'єднань, що беруть участь у виборах, звичаями і традиціями, нормами політичної моралі, етики та ін. [6]

У суб'єктивному значенні під «виборчим правом» у науковій літературі розуміються правомочності, що встановлюються нормами об'єктивного виборчого права, які належать конкретним суб'єктам правовідносин [7]. Дані правомочності надають громадянину гарантоване право на участь у виборах і складають собою комплекс конкретних прав особи, основними з яких є право обирати та бути обраним у органи державної влади та місцевого самоврядування. В конституційній теорії ці правомочності називаються активне та пасивне виборче право.

Активне виборче право – це пряме чи непряме право громадян володіти при досягненні встановленого законом віку голосом при обранні членів виборних органів державної влади та місцевого самоврядування [8], а також «приймати участь у відкликанні членів та керівників виборних органів» [9].

Пасивне виборче право – це право громадянина бути обраним до органів державної влади та місцевого самоврядування.

Необхідно зазначити, що основні умови здійснення активного та пасивного виборчого права в більшості співпадають [10]. Хоча між ними існують й певні відмінності. Так, на відміну від активного виборчого права, пасивне реалізовується перш за все самим кандидатом при підтримці значно меншої кількості громадян, але за більш складною процедурою, і може закінчуватися обранням кандидата. Тому П.А.Астафічев зауважує, що «пасивне виборче право не тягне за собою обов'язку виборців голосувати за конкретного кандидата, а визначає право бути обраним при настанні визначених фактів (наявності передбачених виборчою формулою голосів виборців, поданих «за» дану кандидатуру; відсутності порушень виборчого законодавства, які могли б стати підставою визнання виборів недійсними)» [11].

Відзначимо тісний взаємозв'язок між об'єктивним та суб'єктивним виборчим правом, який на їх думку виражається у таких аспектах. По-перше, об'єктивне виборче право – це нормативна форма існування суб'єктивних виборчих прав. По-друге, у нормах об'єктивного права встановлюється модель правової поведінки (правомірної чи неправомірної) суб'єктів виборчих правовідносин. По-третє, об'єктивне виборче право не тільки вказує на об'єм і зміст правомочностей володілця виборчих прав, але і визначає порядок

їх реалізації. По-четверте, у об'єктивному виборчому праві фіксуються гарантії охорони і захисту виборчих прав громадян. По-п'яте, об'єктивне виборче право слугує офіційним критерієм оцінки законності поведінки суб'єктів виборчих правовідносин [12].

Узагальнюючи визначення поняття “виборче право” серед вчених-правознавців можна виділити такі основні підходи. Перший, коли автори вказують, що виборче право відноситься до числа основних інститутів конституційного права і складається із правових норм, санкціонованих законом правил і звичаїв, що регулюють порядок наділення громадян правом участі у виборах та спосіб формування представницьких органів влади [13]. Другий, коли його розглядають як правову категорію, яка є системою правових норм, сформульованих у законодавчих та інших нормативних актах, що регулюють суспільні відносини, діяльність суб'єктів,

що встановлюють їх права та обов'язки у сфері здійснення народовладдя [14]. Третій, коли під виборчим правом розуміють сукупність юридичних норм, що закріплюють права громадян обирати і бути обраними в органи державної влади, а також право відкликання виборцями обраних осіб [15]. Щодо останнього підходу в юридичній літературі виникла полеміка. Так, С.Д.Князев заперечує щодо такого визначення “виборчого права”, аргументуючи свою позицію тим, що воно розмиває об'єкт регулювання і без достатніх на те причин відносить до нього питання відкликання депутатів та виборних посадових осіб. Вищезгаданий вчений зазначає, що вибори і відкликання володіють певною подібністю, що обумовлено їхньою належністю до правових форм безпосередньої демократії, але їх неможна розглядати як однорідні, тому це самостійні інститути народовладдя [16].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Избирательное право и избирательный процесс в Российской Федерации. - М., 2007. - 321 с.
2. Астафичев П.А. Избирательное право России: современное состояние и перспективы развития / П.А. Астафичев. - Орел, 1999. - 409 с.
3. Погорілко В.Ф., Федоренко В.Л. Конституційне право України / В.Ф. Погорілко, В.Л. Федоренко. - К.: Наукова думка; Прецедент, 2006. - 602 с.
4. Марцеляк О.В. Выборы народных депутатов Украины: история, теория, практика / О.В. Марцеляк. - Х.: ТОВ «ПРОМЕТЕЙ-ПРЕС», 2008. - 204 с.
5. Баглай М.В., Туманов В.А. Малая энциклопедия конституционного права. - М., 1998. - С. 160-164.
6. Астафичев П.А. Избирательное право России: современное состояние и перспективы развития / П.А. Астафичев. - Орел, 1999. - 409 с.
7. Самсонов А.В. Конституционные средства защиты избирательных прав граждан. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. - Волгоград, 2000. - 20 с.
8. Шергин В.П. Пассивное избирательное право: условия его приобретения при выборах глав исполнительных органов государственной власти субъектов Российской Федерации / В.П. Шергин // Вестник ЦИК РФ. - 1996. - № 20. - С. 46-53.
9. Избирательное право и избирательный процесс в Российской Федерации. - М., 2007. - 321 с.
10. Шергин В.П. Пассивное избирательное право: условия его приобретения при выборах глав исполнительных органов государственной власти субъектов Российской Федерации / В.П. Шергин // Вестник ЦИК РФ. - 1996. - № 20. - С. 46-53.
11. Астафичев П.А. Избирательное право России: современное состояние и перспективы развития / П.А. Астафичев. - Орел, 1999. - 409 с.
12. Самсонов А.В. Конституционные средства защиты избирательных прав граждан. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. - Волгоград, 2000. - 20 с.
13. Конституционное право зарубежных стран / Под. общ. ред. М.В. Баглая, Ю.И. Лейбо, Л.М. Энтина. - М., 1998. - 522 с.
14. Конституционное право / Под. ред. Лазарева. - М., 2001. - 388 с.
15. Зиновьев А.В. Избирательная система России / А.В. Зиновьев. - Спб., 2000. - 271 с.
16. Князев С.Д. Современное российское избирательное право: понятие, принципы, источники / С.Д. Князев. - Владивосток, 1999. - 309 с.